

9. SINIF

İnanmanın çeşitli biçimleri;

1- Tek Tanrıcılık (Monoteizm): Monoteizm kavramı, tek tanrı inancını ifade etmek için kullanılır. Bu inanca göre evreni yaratan ve yöneten her şeye gücü yeten tek bir tanrı vardır. Monoteizm İslam'daki tevhid inancıyla karıştırılmamalıdır. Monoteizm Tanrı'nın tekliği için kullanılan bir kavramdır. Bu kavram Allah dışındaki tanrıları anlatmak için kullanılır. Tevhid de ise yalnız Allah'ın birliği söz konusudur.

Tevhid: Hz. Âdem'den (a.s.) Hz. Muhammed'e (s.a.v.) değin tarih boyunca gönderilen bütün peygamberler insanları tek tanrı inancını benimsemeye çağırılmışlardır. Buna tevhid (Allah'ın birliği) inancı denir.

2- Çok Tanrıcılık (Politeizm): İnanmanın çeşitli biçimlerinden biri de çok tanrıcılıktır. Bazı dinlerde birden çok tanrı ya da tanrısal güce inanılır. Bu tanrıların her birinin farklı görevleri olduğu kabul edilir. Şintoizm ve Hinduizm, çok tanrı bir anlayışa sahiptir.

Şirk: Allah'tan (c.c.) başka tanrıların da olduğuna inanmak; Allah'a (c.c.) zatında, sıfatlarında, fiillerinde ve yaratma konusunda ortak koşmak demektir. Allah'a ortak koşan kimseye "**müşrik**" denir.

3- Tanrıtanımazlık (Ateizm): İnanmanın çeşitli biçimlerinden biri de tanrıtanımazlık yani ateizmdir. Ateizm, evreni ve varlıkları yaratan herhangi bir güç ya da tanrı olmadığına inanan ve bu görüşü savunan inanç biçimidir.

Satanizm: ilahi dinlere tepki amacıyla doğmuş; ayinlerinde kedi, köpek gibi hayvanlara ve hatta insanlara işkence edilen zararlı bir inanıştır. Satanistler iyiliği değil, kötülüğü; evrenin yaratıcısı olan Allah'a (c.c.) değil, şeytana yönelmeyi tercih ederler.

İbadet: Sözlükte boyun eğme, itaat etme, tapma, tapınma anlamına gelir. İbadetin terim anlamı ise; İbadetin terim anlamı ise âlemlerin Rabb'i olan Yüce Allah'a (c.c.) karşı kulluk görevini yerine getirmek, onun emirlerine uyup yasaklarından kaçınmaktır. Buna göre ibadet eden bir Müslüman, Allah'ın (c.c.) emirlerine ve yasaklarına uyduğunu belirtmiş olur.

Farz: Yüce Allah'ın (c.c.) yapılmasını açık ve kesin bir şekilde emrettiği dinî yü kümlülükleri, iş ve davranışları ifade eder. Örneğin namaz kılmak, ramazan orucunu tutmak, zekât vermek, adaletli davranmak farzdır.

Vacib: kavramı ise farz kadar açık ve kesin olmayan fakat dinimizce yapılması istenen yükümlülükleri ifade etmek için kullanılır. Örneğin kurban kesmek, bayram namazı kılmak, fitre (fıtır sadakası) vermek vaciptir.

Sünnet: kavramı en genel anlamıyla Hz. Muhammed'in (s.a.v.) söz, fiil ve takrirlerini (güzel görüp onayladığı iş ve davranışları) ifade etmektedir. Dişleri fırçalamak, temiz ve bakımlı olmak, güzel kokular sü rünmek, beş vakit namazın sünnetlerini kılmak vb. uygulamalar sünnettir.

Salih Amel: Kişinin kendisine, ailesine ve toplumuna faydalı olmak amacıyla yaptığı her güzel iş ve davranışa Salih amel denir.

Gusül abdestinin farzları: Ağza su alıp çalkalamak, buruna su çekip iyice temizlemek ve bütün bedeni kuru yer kalmayacak şekilde yıkamak.

Abdestin Farzları: 1) Elleri dirseklerle beraber yıkamak, 2) Yüzü yıkamak, 3) Başın dörtte birini mesh etmek, 4) Ayakları topuklarla beraber yıkamak.

Teyemmüm: Suyun bulunmadığı ya da hastalık vb. sebeplerle kullanılmadığı durumlarda toprak veya toprak cinsi şeylerle yapılan manevi temizliğe denir.

Hiz. Muhammed'in (sav) Hayatı:

Cahiliye Dönemi: Her türlü kötülüğün, cehaletin ve şirkin yaygın olduğu İslam öncesi döneme denir.

Peygamberimizin doğum yılı: 20 Nisan 571

Çocuklarının isimleri: Kasım, Abdullah, İbrahim, Zeynep, Ümmüğülsüm, Rukiye, Fatıma

Hılful Fudul (Erdemliler Birliğı): Hz. Peygamberin gençlik yıllarında haksızlıkları ortadan kaldırmak, haksızlığa uğrayanlara yardım etmek amacıyla kurulan bir cemiyettir. Peygamberimiz de bu cemiyete gönüllü olarak katıldı.

İlk Vahiy; 610 yılında, Mekke'de bulunan Hira mağarasında gelmiştir. Alak suresinin ilk 5 ayeti gelmiştir.

Fetretül Vahiy: İlk vahiyden sonra bir süre Peygamberimize (s.a.v.) vahiy gelmedi. Bu döneme (vahyin kesintiye uğradığı dönem) fetretül vahiy denir.

İlk Müslümanlar: Hz. Hatice, Hz. Ebubekir, Hz. Ali, Hz. Zeyd bin Harise

Akabe Biatları: Peygamberimizin Medine'den gelen kişilerle görüşüp onları İslama davet etti. Daha sonraki yıllarda Müslüman olanlarla akabe denilen yerde tekrar görüştü. Bu görüşmelerde Medineli Müslümanlar Peygamberimizi Medine'ye davet ettiler. Medine'ye gelirse koruma ve kollama sözü verdiler. Bu görüşmelere akabe biatları denir.

Mekke'den Medine'ye hicret: 622

Hicret esnasında Medine yakınlarındaki Kuba'da yapılan mescit, **İslam tarihindeki ilk mescittir.**

"Hicret, ikinci halife Hz. Ömer zamanında takvim başlangıcı olarak kabul edilmiştir.

Muhacir: Mekke'den Medine'ye hicret edenlere verilen isim.

Ensar: Muhacirlere yardım eden Medineli Müslümanlara denir.

Muahat (Kardeşlik ilanı): Peygamberimizin Muhacirle Ensarı kardeş ilen etmesine denir.

Üç Kutsal Mescit:

1- Mescid-i Haram: Mekke'de Kabenin de içinde bulunduğu mescit.

2- Mescid-i Nebevi: Medine'de Peygamberimizin kabrinin de bulunduğu mescit.

3- Mescid-i Aksa: Kudüs'te bulunan Müslümanların ilk kiblesi, olan mescit.

Medine Sözleşmesi: Peygamberimizin Medine ve çevresinde yaşayan Yahudi kabileleriyle toplumda barış huzur ve güven ortamının sağlamaya yönelik yapmış olduğu anlaşmaya denir.

Ravza-i Mutahhara: Peygamberimizin kabrinin bulunduğu yere verilen isimdir. Medine şehrinde Mescidi Nebi içindedir.

KUR'AN-I KERİM:

Kur'an-ı Kerim; Hz. Peygamber'e (s.a.v.) vahiy yoluyla gelen, Mushaflarda yazılı olan, değiştirilmeden nesilden nesile nakledilen, okunması ve yaşanmasıyla ibadet edilen, başkalarının benzerini getirmekten âciz kaldığı, Allah'ın (c.c.) mucize kelimidir.

Mekki ayetler: Mekke'de inen ayet ve surelere denir.

Medeni ayetler: Medine'de inen ayet ve surelere denir.

Mushaf: Hz. Ebubekir tarafından kitap haline getirilen Kur'an-ın ilk nüshasına denir.

Kur'an-ı ; Kitap haline Hz. Ebubekir getirmiştir, çoğaltma işini ise Hz. Osman yapmıştır.

Ayet: Sureleri oluşturan cümle ya da cümlelere verilen isimdir. Yaklaşık; 6666 ayet vardır.

Sure: Kur'an-ı Kerimi oluşturan bölümlere verilen isimdir. 114 sure vardır.En uzun sure bakara suresi, en kısa sure ise Kevser suresidir.

Cüz: Kur'an otuz eşit bölüme ayrılmıştır. Bunların her birine cüz denir. Cüzler yirmişer sayfadan oluşur.

Tecvit: Kur'an-ı Kerimin uslüne uygun olarak güzel bir şekilde okunmasıyla ilgili kuralların bütününe denir.

Hatim: Kuranın baştan sona bir defa okunmasına denir.

Meal: Kur'an-ı Kerimin farklı dillere çevrilmesidir.

Tefsir: Kur'an-ı Kerim ayetlerinin açıklanıp yorumlanması anlamına gelir.

Ahlak ve Değerler:

Değer: Bir toplumda ya da toplumsal grupta kişilerin benimseyip olumlu tepki gösterdikleri düşünce, kural ve uygulamaların her birine değer denir.

Millî Seciye Kavramı ve Atatürk: Toplumunu birleştiren başlıca değerlerden biri de millî seciye kavramı ve Atatürk'tür. **Seciye;** huy, karakter, mizaç gibi anlamlara gelmektedir.

Millî seciye kavramı, Türk milletini diğer milletlerden ayıran temel değerleri ve özellikleri ifade etmek için kullanılır. Her milletin olduğu gibi bizim milletimizin de kendine özgü bazı nitelikleri vardır. Kahramanlık, vatanseverlik, büyüklere saygı, dürüstlük, çalışkanlık, örf ve âdetlere bağlılık, misafirperverlik, cömertlik, hürriyet ve bağımsızlığına düşkünlük, başkalarının inançlarına saygılı olmak bunlardan başlıcalarıdır.

Türklerde İslam Anlayışının Oluşmasında Etkili Olan Şahsiyetler:

Ebu Hanife- "el-Fıkhul Ekber", Mâturidi - "Kitâbü't Tevhid" ve "Kitâbü'l Makâlât" , Şafii - "ErRisâle" ve "el-Ümm", Eş'ari - "El-Lüm'a", "el-İbâne an Usûlid Diyane" ve "Makâlâtül İslamiyyîn", Ahmet Yesevi - "Divanı Hikmet", Ahî Evran, Hacı Bektaş Veli - "Makâlât", Mevlânâ - "Mesnevi", Yunus Emre, Hacı Bayram Veli

10. Sınıf

Allah'ın varlığının ve birliğinin delilleri:

1- Hudus Delili: Kainattaki bütün varlıklar sonradan var olmuştur. Yani hâdistir. Bu sonradan olan (Hâdis) varlıkların bir yaratıcının olması gerekir. Bu yaratıcıda sonradan olmayan yani varlığı ezeli olan Allah'tır.

2- İmkan Delil: Evrendeki tüm varlıklar sonradan yaratıldığından bunların varlığı zorunlu değildir. Yani var da olabilir, yok da olabilir. Öyleyse tüm varlıklar mümkündür. Mümkünü yaratan da imkan cinsinden olamaz. Kainattaki tüm varlıkları var eden yüce bir gücün olması gerekir. Bu da varlığı zorunlu olan, her şeyi yaratan Allah'tır.

3- Evrende, doğada son derece hassas bir ölçü ve düzen vardır. Bu düzenin kendiliğinden olması mümkün değildir. Bu düzeni sağlayan bir gücün olması gerekir. O da her şeye gücü yeten Allah'tır.

İbadet: Allah'ın emrine uymak, O'nun rızasını kazanmak gayesiyle yapılan her türlü güzel davranışa ibadet denir.

Tövbe: İşlediği bir günah ya da suçtan dolayı pişmanlık duyarak bu davranışı bir daha yapmamaya karar vermek demektir.

Temel inanç esasları (İmanın şartları): Allaha iman, meleklerle iman, peygamberlere iman, kitaplara iman, ahiret gününe iman, kaza ve kadere iman.

Allah'ın sıfatları:

A) Zati sıfatları:

Vücut: Var olmak

Kıdem: Başlangıcı olmamak

Beka: Sonu olmamak

Vahdaniyet: Bir olmak

Muhalafetün lil Havadis: Sonradan olanlara benzememek

Kıyam bi nefsihi: Muhtaç olmamak

B) Subuti sıfatlar:

Hayat: Diri olmak

İlim: Her şeyi bilmek

Semi: İşitmek

Basar: Görmek

Kelam: Konuşmak

İrade: Mutlak irade sahibi olmak

Kudret: Her şeye gücü yetmek

Tekvin: Yaratmak

Dört büyük melek:

Cebrail: Vahiy meleği.

Azrail: Ölüm meleği

Mikail: Doğa olaylarını düzenleyen ve canlıların rızıklarını idare eden melek.

İsrafil: Kıyametin kopacağı an Sura üflemekle görevli olan melek.

Diğer melekler:

Kiramen Katibin: İnsanların yaptıkları iyilik ve kötülükleri yazan melek.

Hafaza melekleri: İnsanları kötülüklerden korumakla görevli olan melekler.

Münker ve nekir melekleri: Ölen kimseleri kabirde sorgulamakla görevli melekler.

Dört büyük kitap ve gönderilen Peygamberler:

Tevrat: Hz. Musa (as), **Zebur:** Hz. Davut (as), **İncil:** Hz. İsa (as), **Kur'an:** Hz. Muhammet (sav)

Dört büyük kitabın dışında bazı peygamberle re de suhuf (sayfalar) gönderilmiştir. Örneğin;

• Hz. Âdem'e (a.s.) 10, • Hz. Şit'e (a.s.) 50, • Hz. İdris'e (a.s.) 30, • Hz. İbrahim'e (a.s.) 10 sayfa inmiştir

Peygamberlerin Sıfatları:

1- Sıdk: Doğruluk,

2- Emanet: Güvenirlik,

3- Fetanet: Akıllı ve zeki olmak, **4-**

İsmet: Günahsız olmak,

5- Tebliğ: Vahiyleri insanlara iletme.

Resul kavramı, kendisine Yüce Allah (c.c.) tarafından kitap verilen peygamberler için kullanılır ve her resul aynı zamanda bir nebidir. Kendisine ilahî kitap indirilmeyen peygamberlere de "**nebi**" denir.

Mucize: Peygamberlerin Allahın izni ve yardımıyla kendilerine inanmayanları aciz bırakmak, inananların da imanlarını güçlendirmek için ortaya koydukları olağanüstü olaylara denir. Hz. İbrahimi ateşin yakmaması, Hz. Musanın kızıldenizin ortadan ikiye ayrılması ile karşıya geçmesi, Hz. İsanın hastaları iyileştirmesi.

Kader: Allah'ın ezelden ebede kadar olacak bütün şeylerin zaman ve yerini özellik ve niteliklerini ezeli ilmiyle bilip takdir etmesine denir.

Kaza: Yüce Allah tarafından takdir edilen şeylerin yeri ve zamanı geldiğinde gerçekleşmesine denir.

Tevekkül: İnsanın yapacağı işlerde kendisine düşen görevleri yapıp her türlü tedbiri aldıktan, yeterli ve gerekli çalışmaları en güzel şekilde yerine getirdikten sonra sonucu Allahtan beklemesidir.

Bedenle yapılan ibadetler: Namaz, Oruç

Mal ile yapılan ibadetler: Zekat, Sadaka, Kurban

Hem beden hemde mal ile yapılan ibadetler: Hac

Namazın Farzları:

A- Namazın dışındaki farzlar:

1- Hadesten Taharet: Namaz kılacak kişinin abdest alması gerekli durumlarda gusül abdesti alması.

2- Necasetten Taharet: Vücudun, giysilerin ve namaz kılınacak yerin temiz olmasıdır.

3- Setr-i Avret: Namaz kılarken örtülmesi gereken yerlerin örtülmesidir.

4- İstikbali Kible: Namazı kibleye yani Kabe'ye doğru kılmak.

5- Vakit: Her namazı kendi vakti içinde kılmaktır.

6- Niyet: Kılınacak namaza niyet etmektir.

B- Namazın içindeki farzlar:

1- İftitah Tekbiri: Namaza Allahu ekber diyerek başlamak.

2- Kıyam: Namazda ayakta durmak.

3- Kıraat: Namazda Kur'an'dan sure veya ayet okumak.

4- Rükü: Namazda elleri diz kapaklarına koyup yere paralel bir şekilde eğilmektir.

5- Sücut: Elleri yere koyup alın ve burun yere değecek şekilde kapanmak demektir.

6- Kade-i Ahire: Namazın sonunda tahiyat duası okuyacak kadar oturmak.

Namazın çeşitleri:

a) Farz namazlar: Beş vakit namaz, Cuma namazı, cenaze namazı.

b) Vacip namazlar: Vitir namazı, kurban ve ramazan bayram namazları.

c) Nafile namazlar: Şükür namaza, tespih namazı, yolcu namazı, teheccüt ve kuşluk namazı.

ORUÇ:

Kaza orucu: Yolculuk, hastalık gibi nedenlerle oruç tutamayanlar ramazanda sonra tutamadıkları günleri tutarlar. Bu oruca kaza orucu denir.

Keffaret orucu: Bilerek kasten ramazan orucunu bozanların ara vermeden iki ay oruç tutmaları gerekir. Bu oruca kefarete orucu denir.

Fidye: Oruç tutamayacak kadar yaşlı olanlar ve iyileşme umudu olmayan ağır hastalar oruç tutmayabilirler. Bunun yerine fakire her gün fidye verirler. Fidyeye fakirin sabahlı akşamı yemek ihtiyacının karşılanması ya da bu yemeğin parasının kendisine verilmesidir.

İmsak: Orucun başlama vaktidir.

Sahur: Orucun başlama vaktinden önce kalkıp yemek yeme zamanına denir.

Fitre: Dinen zengin Müslümanların sağlıklı olmalarının bir şükürü olarak ramazan ayında fakirlere vermekle yükümlü oldukları sadakadır.

Muharrem orucu: Alevi Bektaşî geleneğinde muharrem ayının ilk on günü oruç tutulur.

ZEKAT: Dinen zengin sayılan Müslümanların malının belirli bir kısmını yılda bir defa fakirlere vermesi şeklinde malla yapılan farz bir ibadettir.

Zekat oranları: Para, altın, gümüş; 1/40, Küçükbaş; 1/40, Büyükbaş; 1/30, Deve; her beş deve için bir koyun veya bir keçi, Toprak ürünleri; 1/10, Madenler; 1/5

Zekat kimlere verilmez: Kişi; eşine, annesine, babasına, dedesine, ninesine, çocuklarına, torunlarına.

HAC:

Haccın farzları: 1- İhrama girme 2- Tavaf yapma 3- Arafatta vakfe yapma

- Hac ibadeti için dünyanın her tarafında insanların gelmesi; birlik ve beraberliğin sembolüdür.
- Herkesin beyaz ihram elbiselerini giymesi; eşitlik duygusu.
- Arafat dağı ve çevresinde toplanma ise; Mahşer yerinin provası.

Salih Amel: İyi, güzel, yararlı iş ve davranış anlamına gelir. Bu yönüyle kişiye topluma huzur, ve mutluluk veren her türlü güzel iş, söz ve davranış Salih ameldir.

Hz. Ali kimdir:

Peygamberimizin amcası Ebu Talibin en küçük oğlu. İlk Müslüman çocuktur. Hiç puta tapmadığı için "kerremallahu veche" (Allah yüzünü şereflendirsin.) sıfatıyla anılmış. Aslan anlamında "Haydar" isimi verilmiş. Allahın güçlü aslanı anlamında "esedullahil Galib" denilmiş. Allahın rızasını kazanmış anlamında "Murtaza" denilmiştir.

İslamda bilgi kaynakları:

- a) Vahiy   b) Akıl   c) Duyular

11. SINIF:

Kaderle ilişkilendirilen kavramlar:

Ecel ve Ömür: Allah'ın canlılar için belirlediği yaşama süresine ömür, ömrün bittiği, hayatın sona erdiği zaman ise ecel denir.

Hayır ve Şer: İslam kültüründe bireye ve topluma faydalı her şeye hayır olarak nitelendirilir. Şer ise; kişiye ya da topluma zarar veren kötü durumlar ve davranışlardır olarak tanımlanır.

Rızık: Yüce Allahın canlılara faydalanmaları için verdiği yiyecek ve içeceklere denir.

Tevekkül: İslam kültüründe önem verilen ve kaderle ilişkilendirilen kavramlardan biridir. Bu kavram, bir amaca ulaşmak için gerekli tüm tedbirleri aldıktan sonra Allah'a güvenip dayanmak, sonucu ondan beklemek anlamına gelir.

Takdir: Bir amaca ulaşmak için gerekenleri yaptıktan sonra Allah'a güvenip sonucu ondan beklemek.

Taassub: bağnazlık anlamına gelen bir kavramdır. Bu, bir düşünceye, bir inanca aşırı derece de bağlanmak, başka bir düşünce ve anlayışa karşı olmak demektir. Bu açıdan taassup; bir düşünceye saplanıp kalmak, başka düşüncelerin doğruluğunu kabul etmemek ve onlara karşı hoşgörülü olmamak, kin beslemek, hatta düşmanlıkta bulunmaktır.

İbadetlerle ilgili temel ilkeler:

- 1- İsteklilik ve samimiyet. 2- Gösterişten uzak olmak. 3- Kolaylık ve güç yetirebilirlik:**

İbadetlerde sağlanan kolaylıklar:

Abdest: Su bulunamaz ya da suyun kullanılması hastalık, soğuk vb. nedenlerle mümkün olmazsa teyemmüm yapılabilir. Abdest alıp mest giyenler sonraki abdestlerde yirmi dört saat, yolculukta ise yetmiş iki saat boyunca ayaklarını yıkamayıp mest üzerine mesh edebilirler.

Namaz: Ayakta namaz kılamayacak kadar yaşlı ya da hasta olanlar namazlarını oturarak kılabirler. Yolculuğa çıkanlar dört rekâtlık farz namazları iki rekât kılarlar, durumları uygun değilse sünnetleri kılmayabilirler, Ulaşım araçlarında kılınan namazlarda kıbleye dönme şartı aranmaz.

Oruç: Hasta, yaşlı ve yolcular; hamile veya çocuk emziren kadınlar ramazan ayında oruç tutmayabilir, oruçlarını sonra kaza ederler. Yolculuğa çıkanlar oruç tutmayabilirler, tutamadıkları oruçları ramazan

ayından sonra kaza ederler. Sürekli hastalığı bulunanlar ve çok yaşlı olanlar tutamadıkları her oruç için fidye verirler.

Hac: Hacca gidemeyecek kadar hasta olanlar, yerlerine başka birini hacca gönderebilirler. Yolda savaş, bulaşıcı hastalık gibi engeller varsa hac farz olmaz.

İbadetin Faydaları:

1- Bireysel faydaları: İç huzuru sağlar. Güven duygusu verir. Sorumluluk bilincini geliştirir. Sabrı ve diğerkâmlığı öğretir.

2- Toplumsal faydaları: Genel ahlakı yaygınlaştırır. Kötülüklerden alıkoyar. Kaynaşmayı sağlar. Dayanışmayı sağlar.

Hz. Muhammed'in (sav) Örneği:

Mekkeliler çocukluğu ve gençliğinden itibaren dürüst, güvenilir, doğru sözlü bir insan olarak tanıdıkları Hz. Muhammed'e "el-Emin" (Güvenilir insan) demişlerdir.

Ehli Beyt: Hz. Peygamberin aile fertleri demektir. Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere şerif, Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere ise seyyid denilmiştir.

İslam düşüncesinde siyasi-itikadi yorumlar:

1- Haricilik: İslam tarihinde ortaya çıkan ilk siyasi-itikadi mezhep Haricîlik olmuştur. Hz. Ali ile Muaviye, Siffin Savaşı esnasında, halifenin kim olacağına iki taraftan seçilecek hakemlerce belirlenmesi kararını almıştır. Ancak Hz. Ali taraftarlarından bir grup, "Allah'ın kitabı varken insanların hakemliğine başvurmanın kabul edilemez." olduğunu söyleyerek ordudan ayrılmıştır. Bunlara "Ayrılanlar, dışarıda kalanlar." anlamına gelen Haricîler denilmiştir.

2- Şia: Halifelik Hz. Ali'nin ve onun soyundan gelenlerin hakkı olduğunu savunan dini anlayışa Şia denir. İslam âlimlerinin çoğunluğuna göre Şia anlayışı, Kerbela Olayı'ndan sonra ortaya çıkmıştır. 680 yılında Kerbela'da Hz. Hüseyin ve aile fertlerinden bazılarının şehit edilmesi Müslümanları derinden yaralamıştır. Bazı Müslümanlar Hz. Hüseyin'in ve ehli-beytin haklarını savunmak için bir araya gelip örgütlenmiştir. Bu anlayışın zamanla yayılıp taraftar bulması ve sistemli hâle gelmesiyle Şia mezhebi doğmuştur.

3- Mutezile: İslam dünyasında ortaya çıkan siyasi-itikadi yorum biçimlerinden biri olan Mu'tezile, Vâsıl bin Ata (öl. 748)'nin görüş ve düşünceleri etrafında doğup gelişmiştir. Bu mezhep dinî ilkelerin anlaşılma ve yorumlanmasında akılcılığı temel almasıyla tanınmıştır. Vâsıl bin Ata, büyük günah konusunda hocası Hasan el-Basri'nin (öl. 728) görüşlerine önce karşı çıkmış sonra da ondan ayrılarak kendi ekolünü kurmuştur. Hocasının ders halkasından ayrıldığı için bunlara "ayrılanlar" anlamında "Mu'tezile" denilmiştir. Bu mezhebin hem siyasi hem de itikadi görüşleri vardır. İnsanın kendi kaderini kendisinin oluşturduğuna inandıkları için Mu'tezile mezhebine "Kaderiye" de denilmiştir.(2) Bu mezhep, insan özgürlüğüne çok önem vermiştir.

4- Maturidilik: Maturîdilik, Ebu Mansur Muhammed Maturîdî (öl. 944)'nin görüş ve düşünceleri çerçevesinde ortaya çıkıp yayılmış bir itikadi mezheptir. Semerkant'ın Maturid kasabasında dünyaya gelen İmam Maturîdî, döneminin âlimlerinden dersler almış; özellikle tefsir, hadis, fıkıh, kelam alanlarında uzmanlaşmıştır. En önemli eserleri Kitabu't-Tevhid ve Te'vilatü'l-Kur'an'dır.

5- Eşarilik: Eş'arîlik, Ebul Hasan Eş'arî (öl. 936)'nin görüş ve fikirleri etrafında ortaya çıkmış bir düşünce ekolüdür. İmam Eş'arî kırk yaşına kadar Mu'tezile mezhebinin görüşlerini benimsemiş, daha

sonra o görüşleri terk etmiştir. Zamanla kendi düşüncelerini ortaya koymuş, fikirleri İslam dünyasında pek çok kişi tarafından benimsenmiş ve Eş'arilik ekolünün temellerini oluşturmuştur.

Mezhep: Aynı din içinde görüş ve anlayış farklılıkları nedeniyle ortaya çıkan düşünce ekollerine mezhep denir.

Fıkıh: İslam dininin ibadetler, ticaret, evlilik, miras, alışveriş, insanlar arasındaki ilişkiler gibi konulardaki görüşlerini Kur'an ve sünnetten delillerle ortaya koyan ilim dalıdır.

İslam Düşüncesinde Ameli-Fikhi Yorumlar:

1- Hanefilik: Hanefilik, İmam Âzam Ebu Hanife (öl. 767)'nin görüş ve düşünceleri doğrultusunda ortaya çıkmış bir amelî-fikhi yorum biçimidir. Ebu Hanife, Kûfe'de dünyaya gelmiş, Bağdat'ta vefat etmiştir. **En önemli eseri Fıkıh-ı Ekber'dir.** İmam Âzam Ebu Hanife'nin temellerini attığı Hanefilikte dinî bir konuda görüş belirtilirken önce Kur'an'a, sonra sünnete müracaat edilir. Bu iki kaynaktan delil yoksa sahabelerin sözlerine ve İslam âlimlerinin görüş birliği içinde olup olmadığına bakılır. Son olarak da bir konuda hüküm verecek olan âlim, benzer konularda ortaya konulan hükümlerle kıyas yaparak kendi görüşünü belirtir. Hanefilikte akla, toplumun örf ve âdetlerine önem verilir. Dinî hükümlerin uygulanmasında kolaylık ön planda tutulur. Hanefilik mezhebi Orta Asya ülkelerinde, Türkiye, Arnavutluk, Bosna Hersek, Afganistan, Pakistan gibi ülkelerde yaygındır.

2- Malikiilik: Maliki mezhebi, Malik bin Enes (öl. 795)'in fıkhi konularda ortaya koyduğu görüş ve düşüncelere dayanır. Özellikle fıkıh ve hadis alanlarında uzmanlaşmıştır. Onun en önemli eseri olan Muvatta, İslam dünyasında temel hadis kaynaklarından biri kabul edilir. Maliki mezhebinde, meydana gelmemiş durumlar için dinî hüküm vermek hoş karşılanmaz. Olmuş olaylar için fetva verilir. Ayrıca Malikiilikte, Hz. Peygamberin hayatının son on yılını geçirdiği Medine'de yaşayan halkın uygulamalarına önem verilir, Medinelilerin davranışlarının, örf ve âdetlerinin sünnete aykırı olamayacağı varsayılır. Maliki mezhebinde dinî konularda hüküm verilirken başvurulan temel kaynaklar Kur'an, sünnet, İslam âlimlerinin üzerinde ittifak ettiği görüşler ve kıyastır. Malikiilik mezhebi daha çok Fas, Cezayir, Tunus, Sudan, Mısır ve Libya'da yayılmıştır.

3- Şafiiilik: İslam dünyasındaki en yaygın amelî-fikhi mezheplerden biri olan Şafiiilik, İmam Şafii (öl. 820)'nin görüş ve düşüncelerine dayanır. **Fıkıh ilminin kurallarını sistematik olarak ortaya koyan ilk kişi olan İmam Şafii'nin en önemli eserleri er-Risale ve el-Ümm'dür.** Şafiiilikte dinî bir konuda hüküm verilirken sırasıyla Kur'an, sünnet, sahabe görüşleri ve kıyasa başvurulmuştur. Şafii mezhebinde fıkhi konularda sünnete çok önem verilmiştir. Şafii âlimler, sahabelerin farklı görüşleri varsa onlardan kendilerine en uygun olanına tabi olmayı tercih etmişlerdir. Şafiiiliğin en yaygın olduğu yerler Anadolu'nun doğu ve güneydoğu bölgeleri; Hindistan, Malezya, Endonezya, Seylan, Kafkasya ve Azerbaycan'dır.

4- Hanbelilik: Hanbelilik, büyük İslam âlimi Ahmed bin Hanbel (öl. 855)'in fıkhi konulardaki görüş ve düşüncelerine dayanır. **Özellikle hadis ve fıkıh alanında uzmanlaşmış, derin bilgi sahibi olmuştur. En önemli eseri, Müsned adı verilen hadis kitabıdır.** Diğer İslam mezheplerinde olduğu gibi Hanbelilikte de Kur'an ve sünnet, dinî bir konuda hüküm verilirken başvurulan temel iki kaynaktır. Bunun dışında sahabelerin ve ondan sonraki nesil olan tabiiilerin görüşüne de önem verilir. Hanbeli mezhebinde dinî hükümlerde çok fazla toleransa yer verilmez. Özellikle ibadet konularında katı ve tavizsiz hükümler öngörülür. Hanbelilerde icma yani İslam âlimlerinin görüş birliği içinde olması sadece sahabe ve tabiiiler için söz konusudur. Sonraki dönem âlimlerinin icması delil sayılmaz.

5- Ceferilik: Günümüzde çok sayıda mensubu bulunan bir mezhep olan Caferîlik, Cafer-i Sadık (öl. 765)'in fıkhî konulardaki görüş ve düşüncelerine dayanır. Caferîlik, günümüzde İran'ın resmî mezhebidir. İran dışında diğer Müslüman ülkelerde de Caferîliği benimsemiş insanlar vardır.

İslam düşüncesindeki yorumları birleştiren temel unsurlar: İslam dünyasında ortaya çıkan mezhepler arasındaki görüş ve anlayış farklılıkları dinin temel esaslarına yönelik olmayıp ayrıntılarla ilgilidir. Örneğin hiçbir İslami düşünce ekolü Allah'ın varlığı ve birliğini tartışmamıştır. Namaz, oruç, hac ve zekâtın farz olduğu; içki, kumar, zina, hırsızlık gibi kötülüklerin haramlığı konusunda aykırı görüş belirtmemiştir. **İslam düşüncesindeki yorum biçimlerini birleştiren bazı temel unsurlar vardır. Bunlar tevhit, nübüvvet, Kur'an ve ahirettir.**

Atatürk ve cumhuriyet dönemi din hizmetleri:

Tarih boyunca toplumlar halka dini öğretmek, din hizmetlerini yürütmek amacıyla bazı müesseseler oluşturmuşlardır. Osmanlı Devleti'nde din hizmetleri Meşihat denilen Şeyhülislamlık makamı tarafından yürütülmüştür.

Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk, dine önem veren bir devlet adamıydı. O, dinin toplumların varlığını devam ettirmesinde, milletlerin birlik ve beraberlik içinde, kardeşçe yaşamasında önemli rol oynadığını iyi biliyordu. Atatürk, dinin bu işlevlerini yerine getirebilmesi için doğru anlaşılması gerektiğine inanıyordu. Bunun için de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kurduktan sonra bazı çalışmalar başlattı. Bunların başında, Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kurdurması gelir.

Diyanet İşleri Başkanlığı 3 Mart 1924'te Atatürk'ün emri ve girişimiyle kurulmuştur.

İlk diyanet işleri başkanı; Börekçizade Mehmet Rifat Efendi.

Din Görevlileri:

Müftü, il ve ilçelerdeki en üst düzey din görevlisidir. Müftüler, görev yaptıkları bölgede halkı dinî konularda bilgilendirmek, din hizmetlerinin en iyi ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamakla yükümlüdürler.

Vaiz, belirli zamanlarda ve yerlerde cemaate vaaz verip nasihat etmekle görevli olan Başkanlık personelidir. Vaizler özellikle cuma ve bayram günlerinde, ayrıca müftülükçe belirlenen diğer zamanlarda camilerde vaaz verir, halkı dinî konularda aydınlatırlar. Bunun dışında, görevlendirilmesi hâlinde cezaevleri, çocuk ıslahevleri, güçsüzler yurdu, hastane gibi yerlerde de insanları dinî konularda bilgilendirir, vaaz ve nasihatte bulunurlar.

İmam, camilerde vakit namazları ile cuma, bayram, teravîh ve cenaze namazlarını kıldırarak görevlidirler.

Müezzin-kayyumlar, Camiyi ibadet için açmak ve kapatılması gereken zamanda kapatmak, namaz vakitlerinde ezan okumak, camide müezzinlik hizmetlerini yerine getirmek onların başlıca görevleri arasındadır. Camiyi ve çevresini temiz bulundurmak, camideki araç-gereçlerin bakımını ve korunmasını sağlamak, ibadetin huzur ve sükûn içinde yapılması için gerekli tedbirleri almak ve din hizmetlerinin verimli bir şekilde yürütülmesinde imama yardımcı olmak da müezzin-kayyumların görevlerindedir.

Cumhuriyet Döneminde Türkçe yazılan ilk Kur'an meali ve tefsiri; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın: Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın "Hak Dini Kur'an Dili" Atatürk'ün girişimleriyle yazılan bu eser Türkçe tefsir kitabıdır.

Cumhuriyet dönemi Türkçeye tercüme edilen Hadis kitabı; Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi

İslam ve estetik:

Musiki: Duyguların, düşüncelerin kulağa hoş gelen şekilde, belli bir sistem ve ahenk içerisinde seslerle ifade edilmesi demek olan musiki, Müslümanların önem verdiği sanat dallarından biridir. İslam medeniyetinde musiki, **camii musikisi ve tekke musikisi olmak üzere ikiye ayrılır.** Ezan, tekbir, salatü selamlar, tespih ve mevlit camii musikisine; ilahi, naat, gazel, mersiye, nefes vb. de tekke musikisine örnek olarak verilebilir.

Müslümanlar Kur'an'ın usulüne göre ve güzel bir biçimde okunması için **tecvit ilmini geliştirmişlerdir.** İslam dünyasında ezan; saba, uşşak, hicaz vb. makamlarında okunmaktadır.

Tasavvufi ekollerden bazılarında törenler, müzik eşliğinde yapılmaktadır. Örneğin Mevlevilikteki sema, Alevilik - Bektaşilikteki semah törenleri belli müzik aletleri eşliğinde icra edilmektedir.

Mimari:İslam tarihinde ilk camii Hz. Peygamberin Mekke'den Medine'ye hicreti sırasında yaptırdığı Kuba Mescidi'dir. Hz. Muhammed, Medine'ye ulaşınca da burada Mescid-i Nebi adı verilen camiyi inşa ettirmiştir.

Hz. Peygamber ve Dört Halife dönemlerinde mimari yapılar son derece sade iken Emeviler ve Abbasiler zamanında süslemelere önem verilmiştir.

Bursa'daki Ulucami, İstanbul'daki Şehzadebaşı, Sultanahmet, Süleymaniye ve Fatih camileri, Edirne'deki Selimiye Camii, Sivas'taki Divriği Ulucamii Türk-İslam mimarisinin önemli örnekleri arasında sayılabilir. Konya'daki Karatay Medresesi, Erzurum'daki Çifte Minareli Medrese, Sivas'taki Gök Medrese de Müslüman Türklerin yaptığı ve günümüze kadar tüm ihtişamıyla ayakta kalan eserlere örnek verilebilir.

Türk İslam Edebiyatı:

Türk-İslam edebiyatının önemli temsilcileri ve eserleri:

Yunus Emre: Divan

Hacı Bektaş Veli: Makalât

Mevlana: Mesnevi

Pir Sultan Abdal: Divan

Hoca Ahmet Yesevi: Divan-ı Hikmet

Hat, yazı yazma sanatıdır. İslam medeniyetinde Arap harfleriyle güzel yazı yazma sanatı hüsnühat olarak adlandırılır. Bu sanat dalının ustalarına hattat denilir. Osmanlılar Döneminde Şeyh Hamdullah, Ahmet Karahisari, Hafız Osman gibi büyük hat sanatçıları yetişmiştir.

Tezhip, altın yaldız ve boya ile yapılan süsleme sanatıdır. Bu sanat dalı daha çok Kur'an-ı Kerim'in ve el yazması kitapların süslenmesinde kullanılmıştır. Çeşitli desen ve motiflerle yapılan tezhipte canlı figürlere yer verilmemiştir. Tezhip ustaları kitaplardaki konu başlıklarını, sayfa kenarlarını, satır aralarındaki boşlukları süsleyerek kitapları daha sanatsal hâle getirmeyi, çekici bir görünüme kavuşturmayı amaçlamışlardır. Şah Kulu ve Kara Mehmet Çelebi önemli tezhip sanatçılarımızdandır.

Ebru da İslam dünyasında önem verilen sanat dallarından biridir. Bu sanat; kire ve kola gibi yapıştırıcılarla yoğunlaştırılmış su üzerine neft yağı ile sulandırılmış yağlı boya damlatılarak icra edilir. Ebru, kâğıt üzerine yapılan bir süsleme sanatıdır. Önemli ebru sanatçılarımız arasında Mehmet Efendi ve Necmeddin Okyay'ı sayabiliriz.

Minyatür; ışık, gölge ve hacim duygusu yansıtılmayan, küçük ve renkli resim yapma sanatıdır. Bu sanat dalıyla uğraşan kişilere nakkaş denir. Minyatür, kâğıt veya deri üzerine sulu boya veya altın suyu kullanılarak yapılır. Minyatürlerde daha çok av törenleri, spor gösterileri, savaş sahneleri, divan

toplantıları gibi konular işlenmiştir. Bu sanat dalında temel amaç, kitaplardaki konuların daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Mehmet Siyahi Kalem, Levnî ve Nigârî önemli minyatür sanatçılarımız arasında sayılabilir.

12. Sınıf.

Cenaze Namazı: Cenaze namazı ölen bir kişi için dua niteliği taşıyan farz-ı kifaye bir namaz olup yerine getirilmesi gereken son bir görevdir. Cenaze namazını kılmak farz-ı kifayedir. Bu namazı Müslümanlardan bir kısmının kılmasıyla diğer kişilerin üzerinden farz sorumluluğu kalkmış olur. Eğer ölen kişinin cenaze namazını hiç kimse kılmazsa o yerleşim yerindeki tüm Müslümanlar bundan sorumlu olurlar. Bu nedenle cenaze namazını kılmak hem insani hem de dinî bir sorumluluktur.

Mevlit Nedir: Doğum, doğum zamanı ve doğum yeri anlamlarına gelen mevlit, özellikle Peygamberimiz'in (s.a.v.) doğumu anlamında kullanılır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğumunu anlatan eserlere de "mevlit" adı verilmiştir. Türk edebiyatında Süleyman Çelebi'nin Hz. Peygamber'e (s.a.v.) duyduğu derin saygı ve sevginin ifadesi olarak yazdığı "Vesiletü'n-Necat" adlı eser, ülkemizde mevlit olarak bilinir. Dinî bir zorunluk olmadığı hâlde ölen bir kişinin ardından mevlit okumak ülkemizde güzel bir gelenek hâline gelmiştir.

Hadis: İslam dininde Hz. Muhammed'in (s.a.v.) değişik olaylar ve sorunlar karşısında inananları aydınlatmak, Kur'an'ın bazı ayetlerini daha açık bir dille ifade etmek için söylediği sözlerdir.

Sünnet: sözcük olarak gelenek, âdet, takip edilen yol anlamlarına gelir. Dinî terim olarak sünnet; Peygamberimizin (s.a.v.) farz ve vacip dışında söylediği genel kural niteliğindeki sözleri, davranışları ve yapılmasını uygun gördüğü işlerdir. Sünnet, dinî bilgi elde etme bakımından, Kur'an'dan sonra ikinci kaynak durumundadır. Sünnetin hadisle eş anlamlı olduğunu kabul eden bilginler **sünneti kavli (sözlü), fiilî (eylemsel) ve takrirî (onaysal) olarak üçe ayırmışlardır.**

Sözlü sünnet, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) söylediği sözlerden oluşur. Peygamberimizin (s.a.v.), "Sizden biri kendisi için istediğini kardeşi için istemedikçe (olgun) mümin olamaz." (2) anlamındaki sözü, sözlü sünnete örnektir. Peygamberimizin (s.a.v.) bu tür sözlerine "hadis" denir.

Peygamberimizin (s.a.v.) yaptığı dinî uygulamalara ise "**fiilî sünnet**" denir. Namaz, hac, zekât ve oruç gibi ibadetlerle ilgili tutum ve davranışları Peygamberimizin uygulamalarından öğreniyoruz. Fiilî sünnete şu hadis bir örnektir: "Resulullah (namazda) secde ettiği zaman alnını ve burnunu yere koyardı."

Peygamberimiz (s.a.v.), bazen arkadaşlarının yaptığı Namazın nasıl kılındığını Müslümanlara Peygamberimiz (s.a.v.) öğretmiştir. İşleri ve söylediği sözleri reddetmeyip sessiz kalmış veya onayladığını gösteren bir davranışta bulunmuştur. Bu onaylama durumu **takrirî sünnet olarak adlandırılır.** Örneğin, su bulamadığı için teyemmüm alarak namaz kılan bir kimse, namazdan sonra su bulunduğu hâlde namazını yeniden kılmamış, Peygamberimiz (s.a.v.) de buna ses çıkartmamıştır.(4) Böylece Hz. Muhammed (s.a.v.) yapılan işi onaylamıştır.

Başlıca Hadis Kaynakları:

Kütüb-i Sitte: "Altı hadis kitabı" adıyla bilinen bu hadis kitaplarında hadis âlimleri kendi oluşturdukları kriterlere göre güvenilir (sahih) kabul ettikleri hadisleri konularına göre sınıflandırmışlardır. Bu kitaplar, hadis ilminde önem sırasına göre Buharî ile Müslim'in el-Camiu's-Sahih adlı eserleri ile Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mace'nin Sünen adlı eserleridir.

Kütüb-i Sitte: 1- Sahîh-i Buhârî, 2-Sahîh-i Müslim, 3- Sünen-i Ebu Davud, 4- Sünen-i İbni Mâce, 5-Sünen-i Tirmizî 6- Sünen-i Nesâî

Tasavvuf: İslam'ın temel prensiplerine dayanarak nefsi arındırma, ahlaki güzelleştirerek dinî yaşama, ruhun yücelmesine ve kemale ermesine çalışarak Allah'a (c.c.) ulaşma ildir.

Tasavvufi düşüncenin amacı, insanın yaratıcısına karşı yaptığı ibadet ve görevlerinde onun manevi yönünü canlı tutmaktır. İslam'da emredilen tüm ibadetlerde, temel ilkelerden biri samimiyet ve ihlastır. Tasavvufta da bu hususa büyük bir önem verilir. Bununla birlikte ihsan, zikir, sabır, şükür ve tezkiye gibi kavramlar, tasavvufun başlıca konularındandır. Tasavvuf, insanın manevi dünyasında bunları yaşaması na vesile olmaktadır. Tasavvuf bu amacı gerçekleştirirken Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatını, kâmil insan modelini esas alır.(1) Tasavvuf yolunda giden kişiye "mutasavvıf" veya "sufi" denir.

Züht; ahirete yönelmek, elde mevcut bulunsa bile gönülde mal mülk sevgisine yer vermemek demektir. Züht, dünyayı tamamen terk edip çalışmayı bırakmak, dünya lezzetlerine sırt çevirip kuru ekmek yiyerek aba giymek değil lezzet verici şeyleri azaltmak, onlara fazla dalmamaktır. Diğer bir ifadeyle ahireti unutup dünyaya esir olmamaktır.

Kültürümüzde Etkin Olan Tasavvufi Yorumlar:

Yesevilik: Ahmet Yesevi, Kâdirilik: Abdülkâdir Geylânî, Nakşibendilik: Bahâuddin Nakşibend, Mevlevilik: Mevlânâ, Alevilik-Bektaşilik: Hacı Bektaş Veli

Cem ve Cemevi: "Cem" sözcük anlamı olarak toplanma, bir araya gelme, birlik olma demektir. Cem, Alevilikte dede ya da babanın önderliğinde yapılır. Cemin yapıldığı yerlere ise cemevi denilmektedir. Semah, cemlerde kadın erkek birlikte, saz ve nefes eşliğinde dönülerek yapılır. Semahta ana tema dönmedir. Cemde bu, semaha durmak deyimi ile ifade edilir.

Yaşayan Dinler:

Din genel olarak "Bir topluluğun sahip olduğu kutsal kitap, peygamber veya kurucu, Tanrı kavramını da genellikle içinde bulunduran inanç sistemi ve bu sisteme bağlı olarak yaptığı ibadet, yerine getirmeye çalıştığı ahlaki kurallar bütünü"(1) olarak tanımlanır. Günümüzde, dünyanın her kıtasında, birbirinden farklı inanç ve yaşam tarzı öngören dinler bulunmaktadır.

Bunları şöyle sınıflandırabiliriz:

Vahye dayalı dinler: Yahudilik, Hristiyanlık, İslamiyet

Hint dinleri: Hinduizm, Budizm, Caynizm, Sihizm

Çin ve Japon dinleri: Taoizm, Konfüçyanizm, Şintoizm

Vahye Dayalı Dinler: Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet:

Yahudilik: Bu dine "Musa'ya bağlı olanların dini" anlamına gelen Musevilik adı da verilmiştir. Günümüzde Yahudilik, yüce Allah'ın Hz. Musa'ya (a.s.) göndermiş olduğu dinin bozulmuş olduğu hâlidir.

Yahudiliğin tarihçesi, Hz. İbrahim'in Harran Bölgesi'nden, Kenan ülkesi de denilen Filistin'e göç etmesiyle başlar. Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İshak ve torunu Hz. Yakup da burada yaşamıştır.

Yahudiler kutsal kitapları Tevrat'a, Tora da derler.

Yahudiliğin temel kuralları, Tanrı'nın Hz. Musa'ya Sina Dağı'nda gönderdiği On Emir'de bir araya getirilmiştir.

Yahudiliğin günlük, haftalık ve yıllık ibadetleri vardır. Günlük ibadetler, günde üç kez birlikte ya da tek başına okunan dualardır. Haftalık ibadet, cumartesi günleri **sinagog veya havra** denilen ibadet yerlerinde topluca yapılır. **Din adamlarına haham adı verilir.** İbadetler tapınak veya sinagog adı verilen ibadet yerlerinde yapılır. Yahudiliğin sembolü Davut yıldızıdır.

Hristiyanlık: Yüce Allah'ın Hz. İsa'ya (a.s.) gönderdiği kutsal kitabı İncil olan ilahi dindir. Hz. İsa, Filistin'de babasız olarak dünyaya geldi. Annesinin adı Meryem'di. Hz. İsa otuz yaşına geldiğinde Allah (c.c.) tarafından kendisine İncil gönderildi ve peygamberlik görevi verildi. O, Allah'ın (c.c.) buyruklarını İsrailoğullarına aktardı. Ama İsrailoğullarının büyük bir kısmı ona inanmadılar. Ona başlangıçta yalnız on iki kişi inandı. Bu kişilere, yardımcıları anlamına gelen "havariler" denildi.

Hristiyanlığın inanç esaslarının temelini teslis oluşturur. Teslis, üçleme demektir. Teslisin unsurları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tur.

Hristiyanlarca kabul edilen Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit ve Yeni Ahit olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Eski Ahit, Tevrat ve Zebur'dan oluşur ve otuz dokuz bölümdür. Yeni Ahit ise Dört İncil, Resullerin İşleri, Mektuplar (yirmi bir mektup) ve Vahiy bölümlerinden oluşur.

Hristiyanların günlük, haftalık ve yıllık olmak üzere üç tür ibadeti vardır. İbadetler, kilise adı verilen ibadet yerlerinde toplu olarak yapılır. Din adamları, papaz ya da rahip adını alır. Kilisenin sembolü haçtır ve ibadete çağrı çanla yapılır.

Hristiyanlıkta tarihî süreç içerisinde bazı mezhepler ortaya çıkmıştır. Katoliklik, Ortodoksluk ve Protestanlık önemli Hristiyan mezhepleridir.

İslamiyet: İslamiyet, Allah'ın (c.c.) insanları doğru yola iletmek amacıyla gönderdiği son dindir. Bu dinin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim, peygamberi ise Hz. Muhammed'dir (s.a.v.). İslam, evrensel bir dindir. Allah (c.c.), buyruklarını Hz. Muhammed (s.a.v.) aracılığıyla tüm insanlara göndermiştir.

Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine, meleklerle, kutsal kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe ve kadere inanmak İslam'ın temel inanç esaslarındandır.

Hint Dinleri: Hinduizm, Budizm, Caynizm, Sihizm

Hinduizm: Ulusal nitelikli bir dindir. Bu dine, Hintlilerin dini anlamına gelen Hinduizm adını batılılar vermiştir. Hindular kendi dinlerine Sanatana Dharma (başlangıcı ve sonu olmayan din) derler. Hinduizm'in belli bir kurucusu, inanç ve ibadet sistemi yoktur. Hindular arasında çok tanrıçılığa inananlar olduğu gibi tek tanrıya inananlar da vardır. Genellikle Hinduizm'de üç büyük tanrı dikkati çeker. Bunlardan birincisi yaratıcı tanrı olan Brahma'dır. İkincisi koruyucu tanrı olan Vişnu, üçüncüsü ise yok edici tanrı olan Şiva'dır. Hinduizm'in kutsal kitapları da çok çeşitlidir. Vedalar, Brahmanalar, Upanişadlar ve Aranyakalar bunlar arasındadır. Hinduizm'in kutsal kitaplarının bir kısmı destan şeklindedir. Mahabharata ve Ramayana destanları ile Manu Kanunnamesi ve Puranalar bunlar arasındadır. En önemli destanları Mahabharata'dır. Bu destanda Hintlilerin kahramanlık öyküleri yer alır.

Hinduizm'e göre insanlar, bir kasta mensup olarak doğarlar. Kast, Hinduların atalarından devraldıkları toplumsal sınıflardır. Her toplumsal sınıfın (kastın) kendine özgü hak ve ödevleri vardır. Kişi, içinde bulunduğu kastın gereklerine göre davranmak zorundadır. Hinduizm'deki dört kast sırasıyla şunlardır: Brahmanlar (din adamları), Kşatriya (hükümdar sülalesi ve savaşçılar), Vaisya (tüccar, esnaf ve çiftçiler) ve Sudra (işçiler ve hizmetçiler). Ayrıca toplumda hiçbir görevi ve hakkı olmayan insanlar da vardır. Bunlar parya adını alır.

Hindular ruhun ölmezliğine, bir bedenden diğerine geçerek sürekli yaşadığına inanırlar. İnsanın ölümünden sonra ruhunun başka bir bedene geçmesinde, bir önceki bedende yaptığı iyilik ve kötülükler etkili olur. Ruh eğer iyilik yapmışsa yeniden doğuşunda derecesi yüksek, kötülük yapmışsa derecesi düşük olur. İnsan, eylemlerinin iyi ya da kötü olmasına göre hayvan, bitki, insan veya tanrı şeklinde doğabilir. Dolayısıyla insan, geçmişte ne yapmışsa gelecekte onun karşılığını görecektir. İnsanın, yaptığı işlerin karşılığını başka bir yaşamda görmesine “karma” adı verilir.

Ruhun ölmezliği inancı nedeniyle Hindular ölümlerini gömmezler. Cesetler yakılarak külleri Ganj Nehri’ne atılır. Bu nedenle Ganj Nehri Hindularca kutsal kabul edilir. Hinduizm’de inek kutsal sayılır. Bu nedenle Hindistan Cumhuriyeti’nin anayasasında ineğe saygı gösterilmesiyle ilgili bir hükme yer verilmiştir. İnek, kesilmez ve eti yenmez. O, yer ve gök âleminin anası sayılır. İnek öldürmek, üst düzeyden bir insan öldürmekle aynıdır.

Budizm: Hindistan’da yaygın olan dinlerden biri de Budizm’dir. Buda heykeli Budizm, MÖ VI. yüzyılda Hindistan’da doğmuştur. Budizm’in kurucusu Buda’dır. Asıl adı, Siddharta Gautama (Sidarta Gotama)’dır. Buda adı ona, “ilhama kavuşan” anlamında sonradan verilmiş bir lakaptır. Buda’nın öğretisine inananlara ise Budist denilmiştir. Buda’ya göre dinsel yaşamın amacı, dünya yaşamına ve dünya işlerine duyulan arzuyu sona erdirmektir. Bunu başaran birey aydınlanmaya ulaşabilir. Aydınlanmış insanın durumunu dile getiren sözcük “Nirvana”dır. Bu sözcük, “sönmek” anlamına gelir. Çünkü aydınlanma; hırsın, kötü niyetin ve aşırı arzuların insan yüreğinde yaktığı ateşin sönmesi demektir.

Budizm’de belirlenmiş bir ibadet yoktur. Din adamları da önemli bir işlevi yerine getirmezler. Ancak tapınaklar vardır. Budizm’in kutsal kitabı, MÖ I. yüzyılda Seylan’da yazıya geçirilmiştir. Pali diliyle yazılmış olan bu kitaba üç sepet anlamına gelen “Tipitaka” adı da verilir.

Caynizm: MÖ VI. yüzyılda Hint Yarımadası’nın kuzeyinde Bihar eyaletinde ortaya çıkmıştır. Kurucusu, soylu bir aileden gelen Vardhamana’dır. Vardhamana, Hindu ayinlerinin şekilciliğine, din adamlarının (Brahmanlar) otoritesine ve kast sistemine (sınıfsal ayırım) karşı çıkmıştır. Daha sonra evini ve ailesini terk edip münzevi hayat yaşamaya başlayan Vardhamana, ruh göçü (tenasüh) çemberinden kurtulduğunu ileri sürmüştür.

Caynizm, insanın içinde yaşadığı âlemin bir tanrı veya benzeri bir varlık tarafından yaratılmış olduğu fikrine karşı çıkar. Âlemin ebediliğine inanan Caynistler, tanrı yerine “Tirthankara” denilen kutsal varlıklara tapınırlar.

Sihizm: Sihizm, Hindistan’da XVI. yüzyılda Amritsar’daki Altın Mabet, Sihlerin dinî merkezidir. ortaya çıkmış, İslam ve Hinduizm karışımı bir dinî harekettir. Kurucusu Guru Nanak’tır. Sihizm, başlangıçta Brahmanların baskısına ve Hint kast sistemine tepki olarak siyasi bir amaç güderken sonradan dinî bir kimliğe kavuşmuştur.

Sihlerin ibadeti, basit ve sadedir. Dinî faaliyetlerinin merkezi, Amritsar’daki Altın Mabet’tir. Sihler de Hindular gibi ölümlerini yakarlar. İneğe saygı inancını devam ettirirler. Fakat genelde et yemekle Hindulardan ayrılırlar. Sigara ve şarap içmezler.

Çin ve Japon Dinleri: Taoizm, Konfüçyanizm, Şintoizm

Taoizm: MÖ VI. yüzyılda yaşayan Lao Tse (Lavdızı) tarafından ortaya konulan bir sistemdir. Günümüzde de yaşayan, milyonlarca mensubu olan Çin dinlerinden biridir. Taoizm’e göre dış dünyadaki varlıklar ve nesnelere, gerçekte var olmayan görüntülerdir. Çünkü dış dünyadaki varlıklar,

çelişki ve karşıtlıklarla doludur. Çevremizde gördüğümüz varlıklar, aldatıcı bir dünyayı oluşturur. Yalnızca tek gerçek vardır, o da Tao'dur. Tao, doğru olan yoldur, evrenin düzenidir. Tao, öncesiz ve sonrasızdır. Kendiliğinden vardır, betimlenemez.

Taoizm'in kutsal kitabı Tao te King'dir. Kitabın adındaki "Tao" yaratıcı ilke, "te" insan erdemi, "King" de kitap anlamına gelir. Taoizm'in din görevlileri; büyücüler, dinsel liderler, rahip ve rahibelerdir.

Konfüçyanizm, Çin'in büyük düşünürlerinden Konfüçyüs Konfüçyüs'ün temsilî resmi (Wu Daozi, 720) (MÖ 551-MÖ 479) tarafından ortaya konulmuştur. Çin halkının iki bin yıl boyunca sürdürdüğü yaşam tarzını, değerler bütünü ve dinî inançlarını ifade etmektedir. MS 1912 yılına kadar Çin'in resmî devlet dini olmuştur. Bu dinin bugün 350 milyon civarında inananı vardır. Konfüçyüs'ün ölümünden sonra öğrencileri onun sözlerini toplayarak kitap hâline getirmişlerdir. Böylece Konfüçyanizm'in kutsal kitapları olan "Beş Klasik" ve "Dört Kitap" adlı eserler oluşturulmuştur. Beş Klasik, doğrudan doğruya Konfüçyüs'e aittir. Dört Kitap ise onun öğrencilerinin bıraktığı bir mirastır.

Şintoizm: belli bir kurucusu ve inanç sistemi olmayan millî, geleneksel, çok tanrılı bir dindir. Japonların millî dinidir. Şintoizm "tanrıların yolu" anlamına gelir. Budizm, altıncı yüzyılda Japonya'ya geldikten sonra Japonlar geleneksel inançlarını Budizm'den ayırabilmek için "Şinto" deyimini kullanmışlardır. Şintoizm, tanrılarının çokluğu ile de meşhur olan bir dindir. Milyonlarca tanrısı vardır. Mutfak işlerinden yolculuğa kadar, her şeyle ilgilenen tanrılar bulunmaktadır. Şintoist Japonların, Japonya'daki sayıları tahminen otuz milyon civarındadır.